

F. VL. HEK.

I.

Pan František M. Čapek zaslal redakci Zlaté Prahy fotografii Františka Vladislava Heka, již laskavě zapůjčil vnuk Hekův, pan Josef Štolovský, vrchní poštovní správce v. v. S podobiznou došly také tři dopisy Hekovy z r. 1841 a 1844, z nichž dva německé a jeden český. Podobizna, dnes už hrubě sešlá, pořízena dle olejové malby Umlaufovy. Originál Umlaufův choval třetí vnuk Hekův, Vilém Štolovský, odborný rada v ministerstvu ve Vídni. Po jeho smrti se obraz Umlaufův ztratil.

Toto vše dle zpráv p. F. M. Čapka. Pan redaktor Zlaté Prahy zaslal mně podobiznu a listy a požádal mne, abych napsal několik řádek na vysvětlenou. Podobizny mně zaslané jsem před tím neviděl; ale jak jsem ji spatřil, seznal jsem, že zpodobuje F. Vl. Heka z posledních jeho let tak jako kreslená podobizna v mých materialích k „F. L. Věku“, jejíž originál kreslen r. 1841 snad v Nížkém u Zhořelce. O jejím původu povím níže.

František Vladislav Hek, vrstevník Krameriov, Thámův, Pelclův, J. L. Zieglera, M. S. Patrčky,

s nimiž byl v přátelských stycích, narozený za Marie Terezie, pamětník císaře Josefa a pamětník prvních červánků nové, české literatury, jenž sám, seč byl, pracoval s prvními buditeli za těžkých dob, dočkal se ještě požehnání jejich i svého obětivého působení. On, za jehož jinošských let vyšel první český almanach, Thámovy „Básně v řeči vázané“

Frant. Vlad. Hek.

(1785), jenž psal do Puchmayerova „Sebrání básní a zpěvů“ (1795 až 1814), dožil se díla Kollárova, Čelakovského, Šafaříkova, Palackého.

Fr. Vladislav Hek (v soukromých listinách a dopisech Hoek) narodil se v Dobrušce r. 1769, vystudoval v Praze gymnasium, filosofii za Seibla, Vydry, Cornovy. Chtěl na práva, z rodinných příčin však musil se vrátit do svého rodiště a pomáhat

u vedení otcova kupeckého závodu, kterýž později převzal a povznesl. Jako občan působil znamenitě ve svém rodném městě. Národní vědomí, jež v něm probuzeno za studentských let, šířil v rodišti i v okolí, půjčoval, rozdával české knihy a časopisy, staral se o zvelebení domácí školy a jako muž osvědčený bojoval proti všelikým zastaralým předsudkům, proti nepoctivosti a ziskuchtivosti a nespravedlivému jednání v obci.

Při tomto svém občanském působení zachoval styky s vlastenci literáty pražskými i venkovskými, z těchto jmenovitě s J. H. Pospíšilem, manžely Rettigovými a j. Často docházel na faru J. L. Zieglera v Dobřanech, horské vsi nedaleko Dobrušky, kdež jako jiní vlastenci Zieglerova kruhu stal se „novokřtěncem“, přibrav ke křesťanskému jménu ještě druhé „Vladislav“, veřejně osvědčující vlastenecké smýšlení. Sám také hojně psal, básně, drobnou prosu, do Krameriových novin, do Hromátkových „Prvotín“, „Videňských novin“, do „Čechoslava“, „Dobroslava“, „Rozmanitostí“, „Jindy a Nyní“, do „Květů“.

O sobě vydal r. 1823 satirickou úvahu „Velký Pátek“, která však k udání některých Dobrušských byla zabavena, neboť dobře cítili, koho šlehá. Než na zabavení „Velkého pátku“ neměli dost. Hek pohánán k soudu a odsouzen na šest neděl do tuhého vězení, jehož však byl sprostěn, když se odvolal. „Velký pátek“ je dnes knihou převzácnou; ani muzejní biblioteka jí nemá.

Hek utrpěl na svém jmění dvakrátě těžké pohromy: r. 1806, když Dobruška vyhořela, a roku 1811 finančním patentem. Po strašlivém ohni, jenž zničil jeho příbytek, zásoby, velký krám s veškerým zbožím, dostalo se mu nenadálé a neobyčejné

podpory. Tou dobou totiž meškal jeho syn František v Berlíně uče se kupectví. Docházejí do rodiny kupce Elsnera*) a kazatele českého sboru v Berlíně Jeníka, jenž téhož r. 1806 založil v Berlíně biblickou společnost, vypravoval o pohromě rodného města a svého otce a přečetl jeho listy. Příčiněním patrně Jeníkovým poslala dotčená biblická společnost Hekovi do Dobrušky dvě stě českých biblí. Hek je za tři neděle rozprodal a stržil za ně 400 zl. I objednal nových 300 a později novou zásilku z bližší Vratislavi, kdež byla také filiálka biblické společnosti. Úřady tomu z počátku nebránily; poněvadž do té doby platil patent císaře Josefa, dle kteréhož patentu bylo dovoleno dovážeti bible z cizozemska. Hek vešel ve spojení i s mateřskou společností biblickou v Londýně. — Ale právě tou dobou zrušila vláda patent Josefův, zrovna v ten čas, kdy došlo na adresu F. Heka do Náchoda na celní úřad šest set biblí v desíti bednách. Zásilka zabavena; Hekovi nastalo dlouhé soudní vyšetřování, za kterého zvláště nepřátelsky se k němu choval dobrušský farář, Němec, kterého před léty, tenkrát ještě kaplana, Hek v češtině utvrzoval hlavně na spisech Komenského a v českém řečnění cvičil. Výsledek toho vyšetřování, za kterého také dům Hekův prohlédali, byl, že šest set biblí nezničili, jak farář žádal, ale také že jich Hekovi nenechali, ačkoliv byly objednány a zaslány před vydáním nového patentu. Všech deset beden zasláno do Pruska, do Dušníků, aby odtud, bezpochyby, byly dopraveny filiálce vratislavské. —

*) Snad příbuzného posledního staršího českých bratří Jan; Theof. Elsnera † 1782 v Berlíně.

II.

R. 1823 vzdal se Hek obchodu a poněvadž churavěl, odebral se do Jánských lázní v Krkonoších. Tam seznámil se s hraběnkou z Redenu, horlivou

Fr. nt. Vlad. Hek. (Kresba Th. Reichela.)

podporovatelkou biblické společnosti. Hraběnka, vědouc o pronásledováních Hekových v Dobrušce, pozvala jej na své panství Buchwald u Hiršperka. Tam poprvé uviděl Heka Theofil Reichel, tenkrát stu-

dent, pozdější správce Jednoty ochranovské; ten r. 1841 vykreslil podobiznu Hekovu. Její kopii mně před léty laskavě opatřil p. Eugen Schmidt kazatel bratrské Jednoty ochranovské, tenkrát v Potštejně, jemuž ne za jednu zprávu děkuji, jmenovitě také za zprávu o cestě Jana Plitta a jeho syna do Čech.

Jak dlouho se Hek v Buchwaldě zdržoval, nelze mně určit. Ale po čase si na něj jeho němečtí přátelé zase vzpomněli. Stalo se takto: R. 1836 cestoval kazatel bratrské Jednoty ochranovské Kleinschmidt po Čechách, ohledávaje místa památná v dějinách Jednoty českobratrské. Upozorněn Janem Plitem, professorem theologického semináře bratrské Jednoty, který v letech dvacátých meškal v Čechách také za tím účelem a s Palackým se seznámil, navštívil Kleinschmidt také Palackého a ten mu vypravoval o foliantech chovaných v Lešně Polském, obsahujících archiv Jednoty českobratrské. Ochranovští koupili těch třináct foliantů*) r. 1838.***) Poněvadž folianty byly české, sháněli se Ochranovští po překladateli. A tu asi Theofil Reichel vzpomněl si na Heka, o němž se doslechli, že prý se zdržuje v Litomyšli. I vydal se Jan Plitt se svým synem Heřmanem do Čech r. 1840, aby Heka vyhledal. Přes Hradec Králové, Rychnov nad Kněžnou, Žamberk, Litice, Brandýs n. Orlicí zajeli do Litomyšle. Tam byl, vypravoval Plitt mladší po letech p. Schmidtovi, kroužek zajímajících se o českobratrskou Jednotu, a v něm nejváženější Rettig, zkušený radní, a jeho manželka. Rettig překládal do češtiny Horáce v rozměrech originálu, paní jeho psala romány i kuchařské knihy, „obojí stejně do-

*) Čtrnáctý má Museum král. Českého.

**), Goll uvádí, že r. 1840.

bře“. Byla kulatoučká, živé letory, muž její spíše málomluvný.

Také s doktorem Braunerem právě v Litomyšli meškajícím se Plittové seznámili. Brauner jim daroval výtisk „Život Jana Augusty“. Z dotčeného kroužku jmenoval Plitt ml. také Flora Staška, rektora piaristické kolleje, prof. P. Germana (viz o něm „Filosofskou Historii“) a řezníka, nezkušeného radního Fr. Jelínka, autora „Historie města Litomyšle“, děda Eduarda Jelínka.

Poněvadž tito čeští vlastenci,*) vypravoval Plitt ml., musili snahy své tajiti, utvořili prý pro forma spolek pro pěstování květin, jakýsi „řád květinový“, a proto přihlásili se Plittové tím, že poslali manželům Rettigovým košíček jirín. Od Rettigových, kteří Ochranovské srdečně přijali, dověděli se, že Hek v Litomyšli sice bývá a že pořizuje překlady jednomu doktoru mediciny,**) ale tou dobou že v Litomyšli není.

Kde se Plittové s Hekem sešli, zpráva neudává, jisto však je, že ho našli a že jejich nabídnutí přijal. R. 1841 byl už v Ochranově. Toho roku 1841 přinesly „Květy“ „Dopis z Lužice“, který „sděluje J. P.“ (Jan Pospíšil?). Je to psaní Hekovo.

„Psal jsem Vám při svém odchodu z Čech do Lužice, jaké mi jest tam povolání: abych totiž ze třináctera českých rukopisů, zavírajících v sobě příběhy bratří českých od r. 1445—1621, výtah v jazyku německém zhotovil. Zabýváje se v Nízké blíže Hořelic tímto vzácným literatury české pokladem, rád bych i krajanů svých pozornost naň obrátil —“ I zve, aby, přijde-li kdo z krajanů, doptal se na He-

*) Florus Stašek jim nebyl.

***) Patrně to byl dor. Koráb, jeho přítel.

ka v bratrském hostinci, že může v jeho obydlí bohatý ten poklad shlédnouti, že našel mnoho výborných slov, ve slovníku neobsažených. „Něco toho jsem také sebral, abych prázen do českého oule se nevracel. Krom Matěje Kunvaldského, B. Lukáše, Lupáče, Krasonického, Macha, Valečovského, Chelčického, J. Černého, J. Blahoslava, J. Augusty a ještě jiných spisů jest také mnoho listů Rokycanových, pánů Kostků z Postupic a jiných pánů českých i Jana Jaffeta „Meč Goliášův“, spis zlatou češtinou oplývající — — — Kdož by tady těchto 13 foliantů okem českým uzřel, při tom se věru i srdce české nebude moci tajiti. Rozhlastež tedy zprávu tuto, kteráž literatuře české mnohý užitek může přinést. Seč komu zde býti mohu, rád se ve všem dobrém milým vlastencům svým propůjčím. Fr. Vladislav Hek.“ —

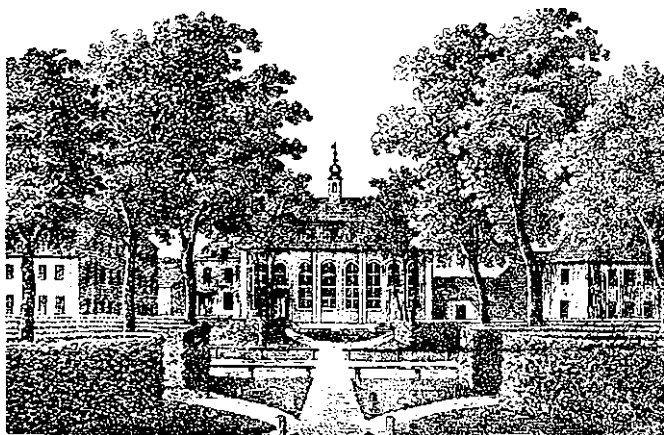
V Nízkém*) byl Hek už v dubnu 1841, neboť 30. dubna t. r. píše z Nízkého českou vzpomínku „Josefa Stolovského den narození.“ V červenci t. r. meškal v Drážďanech a také v červenci r. 1844. Odtud psal vnuku svému Vilémovi. Oba listy jsou německé, ale z těch německých, soukromých řádků prozařuje vroucí jeho vlastenecké smýšlení. S patrným potěšením vypravuje svému vnuku, jak v Drážďanském kostele slyšel kázání o J. Husovi, jak se spřátelil s polským emigrantem, jak s ním a s několika literáty ruskými jednali v ruském hotelu o slovanských literaturách a jak připili na zdar Slovanstva.

V Nízkém napsal po německu, patrně pro své ochranovské příznivce, svůj životopis. Malá část

*) Nízké, osada českými exulanty r. 1742 založená blíže Zhořelce, jest střediskem školství Jednoty ochranovské.

z něho uveřejněna po smrti Hekově v časopise „Der Brüderbote“ r. 1862. Kdo ten úryvek tam dal, nemohl p. E. Schmidt zjistit; také ostatek, větší část, Hekovy autobiografie se nenalezl ani v Nížkém ani v Ochranově.

Ale když vyšel můj „F. L. Věk“, v jehož prvním díle užil jsem dotčeného tištěného fragmentu,

Nížké u Zhořelce.

vzpomněli si v rodině p. ředitele Vojt. Paulusa, jehož paní choť pochází z rodu Hekova, že to, co četli o mnichu zdánlivě mrtvém a o choralistovi, vypravovalo se o jejich dědečku resp. pradědečkovi. A vzpomněli také, že jsou po něm nějaké papíry. Hledali je a našli a byli té lásky, že mně dali o nich zprávu a zapůjčili je mně. Zápisky ty byly necelý prvopis, místem dosti těžko čitelný. Zápisky začí-

nají se zprávou, jak se F. Hek dostal z filosofie domů, dobrovolně, bez zápasů, jak se mu dařilo v obchodě, jak se oženil, jak vyhořel, jak mu byly dobrou pomocí bible zasláné z Berlína, jaké měl pak opletání, když bible prodával a jaké protivenství pro mravokárné své rozjímání „Velký pátek“. Tu se zápiscky končí.

O své literární činnosti zmiňuje se v nich F. Hek jen na jediném místě, stručně několika slovy. Jinak není v pamětech Hekových nic o našem obrození národním, nic o spisovatelích, s nimiž byl ve styku. Mohlo by to být nápadno. Vzpomeňme však pro koho byla autografie psána, a pochopíme. Styky s bratrskou církví ochranovskou vysvětlíme si také, že paměti někdy josefinského osvícence provanuty jsou pietismem a obsahují nejedno místo zbožného rozjímání.

Když děti naléhavě žádaly, vrátil se Hek roku 1845 z Nizkého a žil jednak u svého syna Fraňtiška, bursovního inspektora ve Vratislavi, jednak u svých dcer, Terezie Hubnerové v Dobrušce a Ludmily Stolvské na Kyšperce, jež obě pokusily se ve spisovatelství. Terezie přispívala do „Rozmanitostí“, Ludmila do „Rozmanitostí“ a do „Prvotín pěkných umění“. — Hek zemřel v 78. roce věku svého r. 1847 u své dcery Ludmily v Kyšperku a tam jest pochován.

III.

Z paměti F. VI. Heka vyrostl „F. L. Věk“. Ale F. VI. Hek není „F. L. Věk“. Toho doličovatí, doufám, netřeba, to bude jasno každému, kdo přečetl tuto zprávu o F. VI. Hekovi a mé dílo. Nejedné

příhody ze života F. VI. Heka jsem užil, jmenovitě z jeho mládí, z jeho působení občanského, jeho zpráv o nemoci starého Heka, o dobrušském ohni, o finančním patentu. Než i v tom jsem se v leccěms uchýlil od původního pramene nebo jej doplnil. Většina mého díla zakládá se na jiných, přehojných pramenech, tištěných i netištěných, i na tradicích; kde co přibásněno, jest, doufám, ve slohu a duchu doby.

„F. L. Věk“ tedy není biografickým románem, ale románem, obrazem celé té veliké doby tichých, často však bolestných a obětí plných zápasův o národní naše bytí koncem 18. a počátkem 19. století. V zápasech těch byl i F. VI. Hek statečným pracovníkem. Proto na něj tuto vděčně vzpomínám i proto, že dal mi podnět k dílu, jež tvořit a psát bylo mně radostí.

1909. (Zlatá Praha.)